

Kader openbaar onderwijs

herziening van de kernwaarden

Inhoud

Aanleiding	2
Proces 2019	2
Hoofd	3
Democratische waarden	4
Democratische waarden vertalen naar de kernwaarden	5
Conclusie.....	6
Hart.....	7
Welke helden en verhalen heeft het openbaar onderwijs?.....	7
Handen	7
Aan de slag met de kernwaarden	7
Colofon	8

Aanleiding

De zes kernwaarden van het openbaar onderwijs zijn in 2008 samen met onze leden opgesteld. De basis voor deze kernwaarden vormde het karakter van de openbare school, zoals vastgelegd in artikel 46 van de Wet op het primair onderwijs (WPO) en artikel 42 van de Wet op het voortgezet onderwijs (WVO). Hierin staat dat het openbaar onderwijs aandacht moet hebben voor 'de godsdienstige en maatschappelijke waarden zoals die leven in de Nederlandse samenleving, met onderkenning van de verscheidenheid van die waarden'. Dit is de actief pluriforme opdracht van het openbaar onderwijs. Openbare scholen vertalen de zes kernwaarden naar de onderwijspraktijk om deze merkbaar, voelbaar en zichtbaar te maken. Toch blijkt het voor het veld lastig om inhoud te geven aan de uitgangspunten van het openbaar onderwijs en is geregeld handelingsverlegenheid zichtbaar.

Vanuit het veld is de vraag gerezen om de kernwaarden te actualiseren. Met een aantal schoolbestuurders en adviseurs van VOS/ABB is de Kerngroep Openbaar Onderwijs opgericht om hier vorm en inhoud aan te geven. Zij hebben hier diverse bijeenkomsten aan gewijd. In dit traject hebben pedagoog en filosoof Rob Bartels en onderzoeker Bram Eidhof kritisch meegedacht en input gegeven. Naar aanleiding van deze bijeenkomsten is voorliggend Kader openbaar onderwijs ontstaan.

Democratie verankeren

In dit Kader openbaar onderwijs staan de uitgangspunten voor het openbaar onderwijs beschreven. Het kader moet besturen helpen om een eigen weg te vinden om het openbare karakter merkbaar, voelbaar en zichtbaar te maken op hun scholen. Hierbij zien we trots en eigenaarschap als belangrijke elementen. Het kwaliteitskader gaat uit van drie elementen: hoofd, hart en handen (zie schema op pagina 3). Deze worden in dit kader verder toegelicht en uitgewerkt.

In het voorstel staat expliciet dat het openbaar onderwijs zijn *unique selling point* meer kan benadrukken, namelijk dat het van en voor iedereen is. Uit het feit dat het openbaar **onderwijs van en voor de samenleving als geheel is**, volgen de democratische uitgangspunten van vrijheid, gelijkheid, diversiteit, vreedzame communicatie, tolerantie en participatie. De mensenrechten en de rechtsstaat worden beschouwd als fundament. Op basis daarvan is ervoor gekozen om de uitgangspunten **vrijheid, diversiteit, gelijkwaardigheid en participatie** centraal te stellen in het waarden- en normensysteem van het openbaar onderwijs. Zij kunnen tevens gezien worden als vertrekpunt voor levensbeschouwelijke vorming, persoonsvorming en burgerschapsvorming.

Proces 2019

Januari en februari: dialoogtafels

In zes bijeenkomsten door Nederland wordt de VOS/ABB-achterban uitgenodigd met ons mee te denken. In deze inhoudelijke sessies wordt voorliggend kader gepresenteerd en besproken: wat vindt men van dit voorstel en hoe kunnen we de nieuwe kernwaarden verder laden?

September: landelijke inspiratie-werkdag

Op deze landelijke dag worden de nieuwe waarden gepresenteerd. Doel is het brede veld te enthousiasmeren voor en inspireren door de nieuwe kernwaarden van het openbaar onderwijs.

November: ALV

In de ALV van VOS/ABB worden de nieuwe kernwaarden gepresenteerd.

 Hoofd →	 Hart →	 Handen
<i>Kenmerken openbaar onderwijs</i>	<i>Identificatiemogelijkheden</i>	<i>Handelen</i>
Wat is het karakter van het openbaar onderwijs?	Wat kun je hiermee? (inspiratiebronnen / kwaliteitsaspecten)	Wat doe je? Welke aanpak?
Geven van een naam (labels, kenmerken, eigenschappen, waarden)	Gemeenschappelijk verhaal Inspiratie	Overeenkomst met label / kenmerken Voorspelbaarheid, stereotypen (wat mag ik verwachten? Elkaar aanspreken, scherp houden, gemeenschappelijk basis) Normstelling en onderlinge solidariteit
<i>Good practices bij ieder element</i>		

Hoofd

Unieke aspecten van het openbaar onderwijs:

“Maak kennis met de hele samenleving in het openbaar onderwijs”

Het openbaar onderwijs is **van de -gehele- samenleving**. We richten ons niet op een bepaalde (sub)gemeenschap, maar hebben een opdracht ten aanzien van de samenleving als geheel. Het openbaar onderwijs heeft een externe oriëntatie: we zijn gericht op de brede maatschappelijke context. We stellen ons de vraag: hoe leven wij met elkaar samen in Nederland? Hoe kan het openbaar onderwijs een bijdrage leveren aan een harmonieuze samenleving?

Binnen het openbaar onderwijs wordt **autonomie** gezien als belangrijk uitgangspunt. De bron ben je zelf: je bent autonoom in je keuzes, in je zijn, zoekt in je eigen persoon. Maar je staat altijd in verbinding met de ander: samen maken we de school / samenleving. ‘Je wilt delen wat jouw bron(nen) is / zijn en horen wat jouw bron(nen) is / zijn.’

In het openbaar onderwijs is het van belang om expliciet aandacht te besteden aan het ontwikkelen van een **gemeenschappelijk waarden- en normensysteem**. Maar vanuit welke leidraad doet het openbaar onderwijs dit? Onderwijs kan niet neutraal zijn, je draagt altijd waarden over (Eidhof, Bartels). Daarom is het van belang om in het openbaar onderwijs te zoeken naar gedeelde waarden. Vanuit welk perspectief doe je dat (Bartels)?

Op basis van het kenmerkende element dat openbaar onderwijs van de samenleving als geheel is, zijn de democratische waarden een belangrijk fundament voor het openbaar onderwijs (Bartels). Deze democratische waarden kunnen worden gezien als paraplu voor het openbaar onderwijs en geven richting aan het waarden- en normensysteem. Je kunt de democratische waarden ook zien als belangrijk vertrekpunt voor levensbeschouwelijke zaken.

Democratische waarden¹

Fundamentele uitgangspunten (on-onderhandelbaar):

vrijheid	gelijkheid	diversiteit	vreedzame communicatie
----------	------------	-------------	------------------------

Over deze vier uitgangspunten is men het meestal eens. Democratie is een wisselwerking tussen vrijheid en gelijkheid. De gelijkheid komt echter steeds meer onder druk te staan (ongelijkheid). Onderwijs speelt een belangrijke rol in het bewaken van gelijkheid en vrijheid. Vreedzame communicatie wil zeggen dat we in gesprek moeten blijven met ‘de ander’, ook als er lastige of controversiële thema’s aan de orde komen.

Daarnaast:

tolerantie	participatie	mensenrechten, rechtstaat
------------	--------------	---------------------------

Over deze drie kenmerken is meer discussie. Op het gebied van tolerantie speelt de vraag hoever deze gaat (hoofddoekjes, ritueel slachten etc.). Tolerantie kan ingaan tegen de mensenrechten. En de mate van tolerantie kan de vrijheid weer beperken.

Participatie kent verschillende invalshoeken: de liberale benadering (ik houd me netjes aan de wet) en de kritisch-democratische benadering (je bent lid van een gemeenschap en dient je daarvoor in te

¹ Bron: Rob Bartels

zetten. Het minste wat je doet, is je stem uitbrengen, maar er wordt ook een beroep gedaan op deelname in je buurt, onderwijs, zorg etc.).

Er is continu spanning tussen mensenrechten en tolerantie / participatie. Ook komt er meer ruimte voor individuele ideeën (individualisering). Dit heeft invloed op de manier waarop je deze drie uitgangspunten ziet.

Democratie betekent niet 'je zin krijgen', het wil zeggen dat je met elkaar in gesprek bent en blijft en recht doet aan de minderheid.

Democratische waarden vertalen naar de kernwaarden

Vanuit het wettelijke kader heeft het openbaar onderwijs een zestal kernwaarden gedestilleerd.

De kernwaarden van het openbaar onderwijs zijn in de Kerngroep Openbaar Onderwijs bediscussieerd. Zij zijn toe aan een herijking. Hoe kunnen we de kernwaarden koppelen aan de fundamentele democratische uitgangspunten?

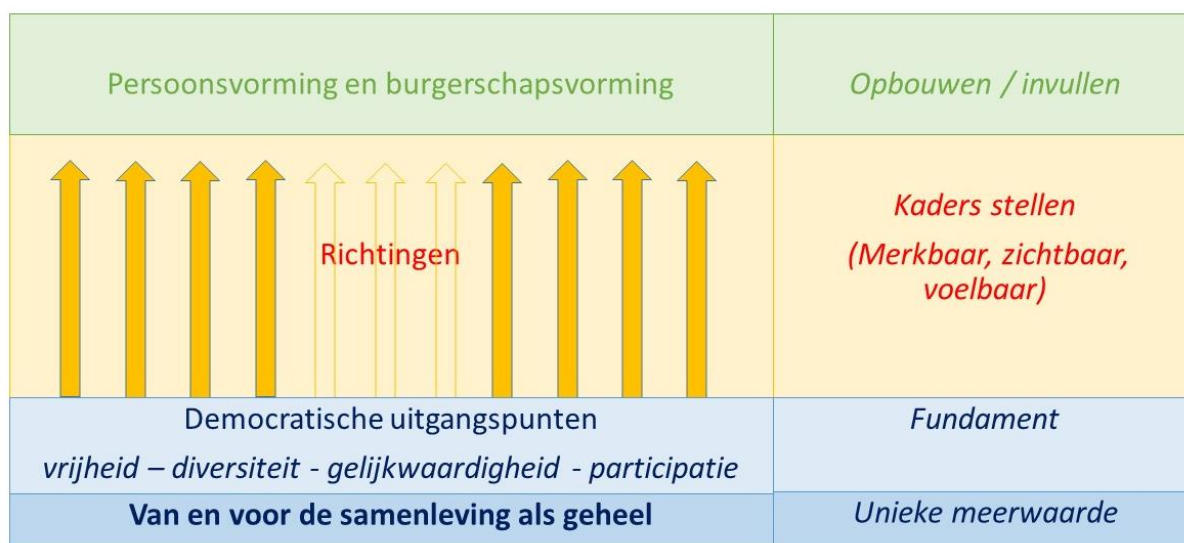
Kernwaarde	Democratische waarde	Opmerkingen / overdenkingen
Iedereen is welkom	Gelijkheid Diversiteit	Is iedereen onvoorwaardelijk welkom? Is dit nog wel onderscheidend in de huidige tijd? 'Iedereen welkom' is passief ingestoken. 'Actief pluriform' als term gebruiken?
Iedereen is benoembaar	Gelijkheid Diversiteit	
Wederzijds respect	Vreedzame communicatie Tolerantie	'Ruimte voor anders' 'Openstaan voor perspectieven van anderen' 'Onderbouwen van standpunten'
Waarden en normen	Overkoepelend: de democratische waarden / uitgangspunten. Mensenrechten / rechtstaat	

Van en voor de samenleving	Participatie Diversiteit Gelijkheid	
Levensbeschouwing en godsdienst	Diversiteit Gelijkheid	Rijke(re) traditie aan verhalen en bronnen. Een kind dat de openbare school verlaat, heeft een rijkdom aan verhalen en tradities ervaren.

Conclusie

Openbaar onderwijs is van en voor de samenleving, met de democratische uitgangspunten – vrijheid, diversiteit, gelijkwaardigheid en participatie- als bruikbaar fundament.

Deze uitgangspunten vormen de basis en dienen als kader voor persoonsvorming en burgerschapsvorming in het openbaar onderwijs. Daarin zit de unieke meerwaarde van het openbaar onderwijs. Uit het feit dat het **openbaar onderwijs van en voor de samenleving als geheel is**, volgen de democratische uitgangspunten van vrijheid, gelijkheid, diversiteit, vreedzame communicatie, tolerantie en participatie. De mensenrechten en de rechtsstaat worden beschouwd als fundament. Op basis daarvan is ervoor gekozen de uitgangspunten **vrijheid, diversiteit, gelijkwaardigheid en participatie** centraal te stellen in het waarden- en normensysteem van het openbaar onderwijs. Zij kunnen tevens gezien worden als vertrekpunt voor levensbeschouwelijke vorming, persoonsvorming en burgerschapsvorming.

Democratische waarden als kader.

Dit betekent dat je op school moet leren²:

- kennis
- autonomie
- denk- en oordeelsvermogen
- dialogische vaardigheden
- waardering en omgaan met verschillen
- discussie en debat
- deelname aan besluitvorming
- belangstelling voor en deelname aan de samenleving

♥ Hart

Welke helden en verhalen heeft het openbaar onderwijs?

De kernwaarden openbaar onderwijs zijn verbindend voor openbare scholen. De nieuwe kernwaarden moeten het veld inspireren en 'het verhaal van het openbaar onderwijs' vertellen. We gaan in 2019 op zoek naar 'helden' en 'verhalen' van het openbaar onderwijs. Dit zijn inspirerende bronnen die dichtbij en ver weg gezocht worden. We denken daarbij aan inspirerende verhalen van personen als Nelson Mandela, Rosa Parks en Malala Yousafzai, die opkomen voor de mensenrechten en de democratische waarden. Maar evenzo belangrijk zijn verhalen van alledaagse helden uit het openbaar onderwijs. Dit zijn leerkrachten, bestuurders en buurtgenoten die de trots van het openbaar onderwijs laten zien. Denk aan een school waar iedere leerling onvoorwaardelijk welkom is. Een schoolbestuur waar leerlingen actief worden betrokken bij beleid en besluitvorming. Een school die leerlingen op bijzondere wijze begeleidt in hun identiteitsvorming met gastdocenten uit diverse levensbeschouwelijke stromingen. Een bestuur waar de dag van de rechten van het kind gezamenlijk wordt gevierd op alle scholen. En zo zijn er veel inspirerende bronnen om met elkaar te delen. We zoeken scholen die de uitgangspunten van het openbaar onderwijs waarmaken, zichtbaar, merkbaar en voelbaar, en willen deze verhalen delen.

✋ Handen

Aan de slag met de kernwaarden

Tot slot wordt een aanpak ontwikkeld voor scholen en schoolbesturen om de kernwaarden te vertalen naar hun eigen praktijk. Scholen en schoolbesturen krijgen handvatten aangereikt hoe je de gezamenlijke basis kunt verankeren, met ruimte voor eigen kleur. We staan in de aanpak stil bij de huidige praktijk en richten onze blik op de toekomst: wat wil je ontwikkelen en bereiken ten aanzien van het openbare karakter? Op die manier maken we het openbaar onderwijs herkenbaar en zichtbaar. Ook kunnen wij elkaar onderling aanspreken en scherp houden (onder andere door het delen van *good practices*) op het uitdragen van en invulling geven aan de kernwaarden. VOS/ABB kan hier een faciliterende rol in vervullen. We versterken daarmee de onderlinge solidariteit ten aanzien van het openbaar onderwijs.

De vraag die de Kerngroep Openbaar Onderwijs aan het veld heeft, is of er behoefte is aan een normstelling (*rubrics*) voor de kernwaarden openbaar onderwijs. Willen wij een kwaliteitsstandaard ontwikkelen voor het openbaar onderwijs?

Colofon

Leden Kerngroep Openbaar Onderwijs

Marlou Beke
Cees Corstanje (overleden in 2018)
Ferdinand ter Haar
Rudi Meulenbroek
Niko Persoon
Menno van Riel
Jos Timmermans

Experts

Rob Bartels
Bram Eidhof

Adviseurs VOS/ABB

Eline Bakker
Marleen Lammers
Hans Teegelbeckers